

Almen historie: Den historiske begivenhed og kildekritik

Min opgave fungerer som en introduktion til kildekritik og er struktureret, så den kan omsættes til et kort undervisningsforløb på 6-8 lektioner. Jeg har fokus på to cases, som er tematisk beslægtede, da de begge omhandler indsættelsen af et statsoverhoved – af hhv. Trump i 2017 og Chr. 9. i 1863. I begge cases er kilderne uenige om den folkelige opbakning til begivenheden. Således er der også fokus på den historiske begivenhed og de forskellige perspektiver en kilde kan anlægge på den.

Case 1 – Donald Trumps indsættelse

Casen tager udgangspunkt i debatten om de offentliggjorte billeder fra hhv. Trumps og Obamas indsættelse, der blussede op efter Trumps ceremoni. Debatten bruges som afsæt til at præsentere nogle af historiefagets og kildekritikkens centrale problemstillinger, som suppleres af et par øvelser. Casen munder ud i et gruppearbejde om kildekritik.

Kontekst

Den 20. januar 2017 blev Donald Trump indsat som USA's 45. præsident. I den forbindelse påstår Trump, at op mod 1,5 millioner mennesker deltog i indsættelsesceremonien. Kort efter offentliggør The National Park Service en række fotografier af folkemængden foran Capitol, som modsiger Trumps påstand om det historisk store fremmøde. Samtidig offentliggøres også billeder fra Obamas to indsættelser i 2009 og 2013, som allerede har cirkuleret på nettet, og de viser umiddelbart, at fremmødet i 2009 er langt større end til Trumps indsættelse.

I dagene efter debatteres det heftigt om billederne er repræsentative og troværdige. Og vurderingen er helt forskellig alt efter om man spørger tilhængere eller modstandere af Trump.

Hvad er historie?

Formålet med følgende kapitel om Trump-casen er at kommunikere grundlæggende pointer om historiografien og dens metoder i en niveausvarende form, der illustrerer enkelt uden at forsimple.

Jeg forsøger at vise, at historievidenskab er diskursiv uden dog at være relativ og, at vi derfor er nødt til at forholde os kritisk til kilder, som kan være både ufuldstændige og tvetydige. Jeg forsøger også at illustrere, at kildernes usikkerhed gør historien til et politisk magtmiddel, der kan tones i en bestemt interesses favør.

Forholdet mellem fortid og historie

Med Trumps indsættelse og polemikken omkring den har vi at gøre med en vigtig historisk begivenhed, der noget central om hvad historie er.

Casen viser os, at historie – som er videnskaben om fortiden – altid er præget af en vis usikkerhed. Historievidenskab er ikke fuldstændig sikker af den simple grund, at den beskæftiger sig med noget, som ikke længere findes, nemlig fortiden. Når vi arbejder historisk, må vi være opmærksomme på, at fortiden og historien er to forskellige ting (Jenkins, 15).

Som fortid findes Trumps indsættelse kun i én version – helt konkret var der jo et præcist antal personer til indsættelsen, men som historie kan vores opfattelse af samme begivenhed sagtens være forskellige og i nogle tilfælde endda helt modsatrettede. Casen om Trumps indsættelse viser, at vores opfattelse af historien kan afvige, fordi fortiden ikke længere findes i sin oprindelige form, men kun er indirekte tilgængelig for os som fx fotografier, øjenvidner, tekster, genstande osv. Disse spor er det råmateriale, som historien rekonstrueres ud fra. I fagsprog kalder man dem for *kilder*, og kilder kan betragtes som en række spor, der kan lede os i retning af fortiden som den faktisk var. Når man arbejder med historie, skal man altid forsøge at rekonstruere fortiden så objektivt som muligt ud fra de kilder, man har til rådighed.

På den måde minder historiefaget lidt om politiarbejdet: fortiden kan sammenlignes med forbrydelsen mens kilderne er spor/vidneudsagn. Historikeren spiller rollen som efterforsker, og hans rekonstruktion af fortiden er ligesom en efterforskning, hvor spor og vidneudsagn giver anledning til forskellige teorier, som afprøves. Målet for både historikeren og efterforskeren er, at nå frem til den mest plausible rekonstruktion af en begivenhed. En rekonstruktion, der – så at sige – holder i retten.

Historiebrug

Når man, som i denne case, beskæftiger sig med historie og politik er det en god ide at indtage efterforskerens kritiske position. Trump har jo ingen interesse i faglig objektivitet, men udlægger fortiden på en måde, der har til formål at fastslå hans position som en magtfuld leder med et bredt folkeligt mandat.¹

I historievidenskaben skulle det gerne være sådan, at de mest plausible fortolkninger styrer vores opfattelse af fortiden. Men kigger vi på det offentlige liv er det ofte personlige eller ideologiske motiver,

¹ Fx var det Hvide Hus' pressesekretær Sean Spicer, som reaktion på debatten ude med følgende påstand: "This was the largest audience to ever witness an inauguration, period. Both in person and around the globe" (Link 5).

der styrer fortolkningen af historien. Der er mange grunde til at magthavere eller andre interessenter kunne have lyst til at sætte punktum for vores opfattelse af en historisk begivenhed. Når vi arbejder med historie møder vi hele tiden kilder, hvor perspektivet farves af det personlige eller det politiske. Og her er det en af historikerens vigtigste opgaver at forholde sig kritisk spørgende ligesom efterforskeren i en kriminalsag.

Hvad er en kilde?

En kilde kan være rigtig mange ting: en øjenvidneberetning, en avisartikel, et maleri, et juridisk dokument eller et brev kan alle sige os noget om fortiden på forskellige måder. Vi kan også benytte såkaldte tavse kilder - dvs. genstande fra fortiden som ikke kommunikerer i ord, tal eller billeder.

Øvelse 1

Overvej hvad, der kan være en kilde til viden om fortiden.

Eleverne skriver op på tavlen som udgangspunkt for en fælles diskussion om kilder.

Faktisk kan næsten alt overleveret materiale bruges som historiske kilder. Da de ofte giver forskelligartede informationer og kan give anledning til forskellige fortolkninger, bliver det en vigtig opgave for historikeren at sætte kilderne ind i den rette sammenhæng og stille de rigtige spørgsmål til deres ophav, funktion, kontekst osv. Desuden skal historikeren forholde sig til, hvordan hun/han vil anvende kilden i relation til sin problemstilling.

Øvelse 2 - Stil spørgsmål til kilderne.

Eleverne skal stille spørgsmål til forskellige kilder, der vises på slides: fx en romersk mønt fundet i Danmark, 2 klassebilleder hhv. fra 50erne og 70erne, en uddrag af jyske lov, en flyveseddel fra besættelsen 9. april 1940, uddrag af opskrifter fx Frk. Jensen og Gastromand

Kilde som beretning og levn

Der er overordnet to måder vi kan benytte historiske kilder:

1) Når vi bruger en kilde til at få noget (bestemt (positiv)) information om fortiden, som kilden selv meddeler, bruges den som *beretning*. Det kunne fx være en reportage i en avis eller et billede af en

begivenhed. Her er det vigtigt at vurdere om kilden er et troværdigt vidne til fortiden, hvilket man gør ved at vurdere dens motivation for at tale sandt eller falsk (Olden-Jørgensen, 67f). I efterforskningsammenhæng ville det svare til at kigge på materiale fra overvågningskameraer, afhøre vidner og tjekke folks alibier osv.

2) Hvis vi derimod benytter kilden som en rest *fra* fortiden, der kan give os informationer om dens oprindelige sammenhæng, bruger vi den som *levn*. Her ser man kilden som udtryk for handling i fortiden. Det svarer til at efterforskeren undersøger mistænktens bopæl med henblik på at skabe en personlighedsprofil, der kan give os en ide om mistænktens liv og dermed sige noget om motivet.

Øvelse 3 Gruppeøvelse om kildekritik af Trump-case

- Overvej om kilderne har været brugt som levn eller beretning i debatten om antallet af deltagere til Donald Trumps indsættelsesceremoni.

- Find ud af hvem, der er kildernes afsender – tjek det på nettet og diskuter ophavets objektivitet i forhold til det debatten gik ud på.

Case 2: Udråbelse af kong Chr. 9. 16.11.1863

Næste case drejer sig også om indsættelsen af et statsoverhoved, nemlig Chr. 9. i 1863, så vi er nu på dansk grund og lidt længere tilbage i tiden. Men ligesom i 1. case sker indsættelsen af Chr. 9. på baggrund af en politisk anspændt kontekst, hvor fortolkningen af begivenheden har haft stor politisk betydning. I case 2 er kilderne også uenige om stemningen og fremmødet til ceremonien.

Chr. 9.s indsættelse som startskuddet til krigen i 1864

Følgende gennemgang betragtes som en skitse til et læreoplæg, der kan give eleverne den nødvendige kontekst for kildearbejdet.

Det politiske klima i Danmark var på frysepunktet pga. spørgsmålet om den danske helstat - dvs. sammenknytningen af fyrstendømmerne Slesvig, Holsten og Lauenborg med den danske stat (Link2). Dette landområdes fremtidige tilhørsforhold var et samtidens store politiske emner både i Danmark og internationalt.

Da afdøde Frederik d. 9 ikke efterlod sig nogen tronarving, havde det været en politisk beslutning at udpege den næste konge. Og valget af Chr. 9., som kom fra Slesvig, var politisk motiveret. Den konservative fløj i det danske Folketing søgte nemlig en konge, der gik ind for at bevare Danmark i sin form af helstat. Den anden fløj i dansk politik, de nationalliberale, gik ind for at indlemme Slesvig som fuldgældigt medlem af den danske stat og samtidig udstøde de resterende fyrstendømmer (link 3 & 4). De nationalliberales politik var en provokation mod Preussen, der betragtede Slesvig som deres landområde.

To dage efter indsættelsen underskriver den nyindsatte Chr. 9. under tvang fra den siddende nationalliberale regering en ny forfatning, der realiserer indlemmelsen af Slesvig, hvilket Preussen betragter som en åbenlys krigserklæring. Den 2. slesvigske krig i 1864 bliver en realitet (Link 1).

Kilderne

De 3 skriftlige kilder beskriver udråbelsen af Chr. af Glucksborg til konge af Danmark fra Amalienborg Slotsplads den 16. november 1863. Som i case 1 får vi her flere forskellige vinkler på begivenheden, på antallet af fremmødte og på folkestemningen.

Første kilde er et uddrag af forfatteren H.C. Andersens dagbogsoptegnelse dateret til d. 16. november 1863. Anden kilde er et uddrag af *Berlingske politiske og Avertissements-Tidende* fra 16. november 1863. Tredje kilde er et uddrag forfatterinden Helena Nybloms erindringer "*Livsminder fra Danmark 1843 -1864*", udgivet i 1923.

Overvejelser gruppearbejde om case 1 og 2

Case 2 er lidt mere kompliceret end den første og kan derfor give elevernes lidt mere at arbejde med i forhold til kildekritikkens teknikker.

Inden vi laver en sammenligning må vi derfor arbejde specifikt med kilderne i case 2. Her kunne man f.eks. arbejde med spørgsmålet om primær og sekundær rang i kildematerialet, da to af kilderne er forfattet på datoen for indsættelsen, mens den tredje er skrevet mange årtier senere. Genremæssigt er kilderne alle forskellige – vi har et dagbogsnotat, en nyhedsreportage og et uddrag af en selvbiografi – og det giver derfor også mening at lave en tendensanalyse som del af kildepræciseringen.

I forhold til sammenligningen af de to cases ville det give mening at arbejde med historiebrug. Og her er det jo især interessant at diskutere fænomenet Trump og fake news generelt. Altså hvordan det påvirker vores

forhold til objektivitet og historie, at magtfulde mennesker og medier forvansker kildematerialet eller bevidst udlægger det forkert.

Øvelse 4 – Viden om fortiden – viden om nutiden

Spørgsmål til Case 2

- Hvem har skrevet kilderne? (ophav, tendens)
- Hvornår er de skrevet i forhold til begivenheden? (primær/sekundær)
- Hvilken forbindelse er kilden skrevet i? (genre)
- Er kilderne enige om antallet af mennesker på slotspladsen? Hvilke(n) af kilderne finder du mest troværdig til at svare på dette spørgsmål?

Spørgsmål til Case 1 og 2

- I hvilken case synes I det er nemmest at danne sig et objektivt billede af begivenheden?
- Hvorfor udlægger folk historien forskelligt i de 2 cases? Er der nogle ligheder mellem Case 1 og 2?
- Trumps lemfældige omgang med fakta kan virke åbenlys. Alligevel virke hans strategi på mange mennesker. Hvorfor tror I den gør det?
- Hvordan kan kildekritikkens teknikker gør jer bedre til at begå jer i det moderne medielandskab?

Litteratur

Jenkins, K. (1991). *Re-thinking History*. London: Routledge.

Olden-Jørgensen, Sebastian, *Til kilderne! – En introduktion til historisk kildekritik*, København: Gad, 2011.

Link 1 <http://danmarkshistorien.dk/leksikon-og-kilder/vis/materiale/novemberforfatningen-1863/>

Link 2 <http://danmarkshistorien.dk/leksikon-og-kilder/vis/materiale/christian-9-1818-1906/>

Link 3 <http://danmarkshistorien.dk/leksikon-og-kilder/vis/materiale/gluecksborgernes-vej-til-tronen-i-1863/>

Link 4 <http://danmarkshistorien.dk/leksikon-og-kilder/vis/materiale/londontraktaten-8-maj-1852/>

Link 5 <https://www.telegraph.co.uk/news/2017/03/07/truth-behind-donald-trumps-inauguration-crowd-pictures/>

Ide- og teknologihistorie: Ulvetimen

Et ide- og teknologihistorisk undervisningsforløb om ulve i Danmark

Præsentation af case²

Ulven er et varmt emne herhjemme. Siden de første grynedede billeder af en vild ulv i Nationalpark Thy begyndte at cirkulere i diverse medier i efteråret 2012 har der været gang i den danske ulvedebat. Først var ulvens genkomst måske mest en spændende mediehistorie, men den har siden udviklet sig til en ophedet politisk debat, der deler vandene. For hører vilde ulve overhovedet hjemme i det moderne Danmark? Og hvordan afgør vi om de har nogen eksistensberettigelse i det danske landskab?

Disse spørgsmål er blevet diskuteret livligt i de danske medier af et broget udsnit af den danske befolkning, som tæller både forskere, frustrerede landmænd, politiske partier, entusiastiske miljøforkæmpere og ængstelige borgere. Senest er også ulvedrab og dødstrusler blevet føjet til historien. Denne udvikling viser tydeligt, at vi har svært ved at bakke ulven på plads i vores kulturelle forestillinger og sociale praksisser. Og det er måske ikke så mærkeligt.

Da ulven har været fraværende i Danmark i henved 200 år – den sidste daterede observation stammer fra 1813 – er dens genkomst en miljøhistorisk begivenhed, som ikke har noget fortilfælde i det moderne Danmark (Link 1). Vi mangler derfor både erfaringer, begreber og praksisser til at tackle dens tilstedeværelse.

Beskrivelse af tilgange

Problemet har stærke ide- og teknologihistoriske implikationer, og jeg ser derfor behandlingen af den danske ulv, som en god case til at introducere disciplinerne i en samlet form. Jeg har valgt at benytte hhv. begrebshistorie og ANT til at behandle problemstillingen. Begrebshistorien er udbytterig fordi debatten jo bygger på en begrebslig strid om, hvad *ulve* og *natur* egentlig er for nogle størrelser i en moderne dansk optik. Desuden møder man i debatten ofte divergerende meninger om, hvilken optik ulvene skal ses i. Er de f.eks. rene naturvæsner eller kan de sameksistere med mennesker? Er de et samfundsanliggende, som skal forvaltes vha. teknologier eller er de bare en byrde og en uønsket risiko, som skal udryddes ved lov? Disse problemstillinger lægger op til en ANT-analyse af ulven som aktant i forskellige netværk, der kan give os et mere fuldtønt billede af den danske ulv anno 2018.

² 1 Følgende afsnit kunne i undervisningssammenhæng tænkes som en kombination af læreroplæg og en diskussion i klassen på baggrund af, at eleverne har læst et kompendie med uddrag fra debatten i form af linksene 1, 3, 4 og 5.

Tekstsamling

Jeg har samlet en række tekster fra debatten, som eleverne skal læse op til første lektion. Besvarelsen af spørgsmålene i *Øvelse 1* kan give anledning til en indledende lektion, der fokuserer på debattens kontekst samt de forskellige holdninger og interesseområder, som indgår i den.

Øvelse 1 – Styr på ulvedebatten

- Få styr på positionerne i debatten ved at lave to kolonner med hhv. fortalernes og modstanderes argumenter.
- Hvilke politiske områder berører den danske ulv? Hvad er det for nogle områder ulvemodstanderne gerne vil beskytte? Hvorfor synes tilhængerne, at ulvens genkomst er en positiv begivenhed?

Begrebshistorie

Valget af den begrebshistoriske vinkel fokuserer på Kosellecks pointe om, at en given socialhistorisk konflikt og den medfølgende bevægelse hen mod en ny politisk orden altid vil kunne spores som en sproglig kamp om at definere og besætte begrebsmæssigt konstruerede positioner (fra slide om begrebshistorie). I forhold til denne case handler den begrebslige kamp i udgangspunktet om at definere fænomenet ulv i forhold til et begreb om dansk natur. Derfor vil fokus også ligge på begreberne ulv³ og (dansk) natur.

Forud for arbejdet med casen vil det være oplagt at introducere eleverne til hovedpointerne fra Kosellecks *Begrebshistorie og socialhistorie* om begrebet og den begrebshistoriske metode. Her kunne man tale om den begrebslige afklaring som en forudsætning for at forstå en given politisk konflikt. I en politisk debat kan man f.eks. kan man jo godt tale om det samme med de sammen begreber, men stadig mene noget forskelligt. Derfor er en begrebshistorisk analyse vigtig for at kunne afklare de sociale og politiske fronter, og de medfølgende interesser eller hensigter, i en given debat (Koselleck, 65). Som en introduktion til

³ Ordet "ulv" har måske ikke tilstrækkelige betydningsfylde til at opnå begrebsstatus i Kosellecks definition, men da det står centralt i casen og i øvrigt antager en nært tilstrækkelig grad af tvetydighed og politisk valens i debatten, har jeg valgt at behandle det som et begreb.

begrebshistorisk metode kunne man evt. tage udgangspunkt i netop naturbegrebet og vise, hvordan det har ændret sig og været brugt i forskellige politiske sammenhænge over tid.

Ulvens PR-problem

I et debatindlæg i Jyllands Posten fastslår Miljø- og fødevareordfører Erling Bonnesen fra Venstre: "at ulven er et rovdyr, som ikke har plads i den danske natur." (Link 3)

Et andet sted i sit indlæg spørger han retorisk, hvem der er bange for den store stygge ulv og understreger, at det burde vi alle sammen være. Bonnesens reference til Disneys Store Stygge Ulv er ret karakteristisk for mediefremstillingen af den danske ulv, som har budt en række "puns" hentet fra vores kulturelle bagkatalog af skræmmende ulvehistorier. Dette retoriske lag i debatten siger noget vigtigt om vores forhold til ulven. For vores kulturelle bagage er nemlig spækket med sådanne historier – i både Kristendommen, folkloren, populærkulturen osv. - hvori den depraverede ulv nærmest per definition er "bad news".

Da ulven er ny i dansk sammenhæng er det også nyt for os at tænke ulve som en konkret del af vores natur og samfund. Derfor har debatten groft sagt været præget af hhv. et symbolsk og et videnskabeligt begreb om ulven, som ikke har været særlig compatible. Følgende refleksioner har givet anledning til en øvelse om ulvens begrebslige status i debatten:

Øvelse 2:

Ud fra tekster i kompendiet skal eleverne foretage en begrebslig kortlægning af ulven i den aktuelle debat. Som støtte hertil bruges et uddrag af Symbolordbogen (Cooper, 288), en lignelse fra Johannes Evangeliet (link 2) og en informationspjece Fakta om ulve i Danmark (link1).

- Beskriv vores begreb om ulven ud fra både et symbolsk og et videnskabeligt perspektiv. Er de to perspektiver forenelige?

- Hvilken indsigt giver begrebet ulv om stridspunkterne i debatten?

Ulve i den danske natur

Når Bonnesen ytrer, at ulven "ikke hører hjemme i den danske natur", udfolder han et naturbegreb, som har været dominerende i debatten:

"Om lidt banker foråret på døren, og danskerne skal kunne bevæge sig sikkert rundt i de danske skove, mens landbruget trygt lukker deres husdyr ud på markerne" (Link3).

Her fokuserer Bonnesen på naturen som et sted for landbrugsproduktion og som rekreativt område for mennesker. Han udfolder ideen om en risikofri, produktiv og idyllisk natur, som mange nok kan relatere til.

Men i dette antropocentriske natursyn ligger også kimen til et af debattens begrebslige stridspunkter. For hvor går grænsen for menneskets behovsopfyldelse i relation til naturen? Andre stemmer i debatten, såsom videnskabsfolk og miljøentusiaster, har udlagt et mere dynamisk syn på naturen som et sted, der udvikler sig over tid og derfor også peger mod mulige fremtider.

Hos Bonnesen finder vi en mere fortidsbaseret naturopfattelse, som er kompatibel med et natursyn, som meget sigende begynder at spire frem i årtierne efter ulvens forsvinden fra Danmark i begyndelsen af 1800-tallet. I denne periode skaber den danske Guldalder et ikonisk naturbegreb med fokus på en idyllisk balance mellem natur, menneske og landbrug. Dette perspektiv kunne danne et sjovt udgangspunkt for at arbejde med det begrebslige forhold mellem ulven og den danske natur.

Øvelse 3

Med udgangspunkt i to Guldaldermalerier – hhv. "Efterårslandskab" (1847) af J. Th. Lundbye og "Bøgeskov i maj" (1857) af P.C. Skovgaard - skal eleverne arbejde med det danske naturbegreb og ulven.

- Hvilket begreb om den danske natur skaber disse malerier, og hvordan forstyrrer ulven dette begreb?
- I disse billeder er naturen meget behagelig, og mennesket indgår i fin balance med den. Er det en virkelighedstro fremstilling af menneskets forhold til naturen? Overvej andre naturbegreber, som er knap så idylliske.

ANT & ULV

ANT-delen er tænkt i forlængelse af den begrebshistoriske del. I begrebsanalysen er det meningen, at vi kommer ind på det sociokulturelle begreber om hhv. ulv og natur, og det er nu meningen, at ulven med afsæt i Law (2012) skal opløses i sin relation til de konkrete praksisser og teknologiske netværk som den indgår i.

Introduktion til ANT

Som en introducerende øvelse får eleverne en samling ord og begreber, som de skal placere under kategorierne natur eller kultur.

Øvelse 4

Placer følgende ord under kategorierne *natur* og *kultur*. Ordet må kun bruges én gang.

ulv, malkeko, burger, søm, jern, bakterier, mikroskop, en fisk, mennesket, kærlighed, lydbølger, et stykke musik, et træ, grydeske, kapitalisme, mand og kvinde, CO2

Overvej om der opstår problemer med inddelingen og hvorfor.

Øvelsen er tænkt som et afsæt for at give en introduktion til ANT, som en humanvidenskabelig metode, der behandler mennesker, dyr, ting og teknologier ens som analyseobjekter. Overordnet forsøger teorien at opløse forudindtagede kategorier såsom natur overfor kultur og menneske overfor verden, da disse inddelinger ifølge ANT giver et falsk billede af, hvordan fænomener i virkeligheden interagerer. Her introduceres også ANTs kernebegreber såsom *hybrider, renselse, aktør, netværk* og *den symmetriske metode*.

Ulvens netværk

Hovedøvelsen i relation til ANT vil være at foretage en kollektiv ANT analyse af ulve i Danmark.

Forud for øvelsen vil eleverne i form af et læreroplæg blive introduceret til hovedpointerne i Laws tekst *Notes on fish, ponds and theory* (Law 2012), hvorefter de selv skal læse og diskutere det afsnit, hvor Law opløser dambrugslaksen i forskellige netværk (Law 229-30).

Med inspiration fra Laws artikel vil det så blive en opgave at opløse ulven i en række netværk og undersøge de forskellige praksisser den indgår i.⁴ Arbejdet med at finde de relevante netværk kunne udføres som en brainstorm i grupper med en efterfølgende opsamling i plenum. Herefter kunne man lave en kollektiv ANT-analyse af ulven i Danmark, tilrettelagt sådan, at eleverne deles op i grupper, der skal analysere hver deres netværk.

Øvelse 5

- Find med inspiration fra Law (2012) alle tænkelige netværk, som den danske ulv indgår i.
- Foretag nu en ANT-analyse af ulven i et af netværkene.

Eksempler på netværk kunne være ulven i relation til: *landbrug, naturen som rekreatiomsområde, familien, lovaivnina oa forvaltnina, biodiversitet oa*

Eksempel på ANT-analyse af ulven i relation til dansk landbrug

Her skitseres et eksempel på en sådan analyse med udgangspunkt i ulven som en aktør i forhold til dansk landbrug.

Det er muligt at omdanne ulven til en *risiko* for dansk landbrug. Her bliver den en udgift for landbruget enten i form af et skærpet behov for ulvesikret indhegning eller i form af dræbte besætningsdyr. Ulven som risiko for landbruget har fyldt meget i medierne, og landmænd samt partier med landbruget som mærkesag har lagt stor vægt på ulvens glubske adfærd i forhold besætningsdyr. Her endnu et citat fra Bonnesens indlæg:

” Ulve nøjes ikke med at nappe et enkelt får i ny og næ. Nej, de dræber og skambider gerne halve og hele besætninger, når de alligevel er i gang. Ulve er berømte og berygtede for den blodrus (...).” (Link 3)

I Bonnesens udlægning udvides ulvens netværk til den kulturelle myte, hvori den udlægges som en fra naturens side ustyrlig dræbermaskine. Her er aktanterne *ulv + besætningsdyr* tilstrækkelige for at forstå det fænomen, at ulve dræber flere dyr adgangen. Men i ANT-analyse må antallet af aktanter udvides. Det er nemlig en uheldig kombination af ulvens naturlige jagtinstinkt samt et teknologisk fænomen, nemlig

⁴ Metodisk set vil artiklerne i kompendiet blive benyttet som empirisk materiale vel vidende, at denne tilgang ikke lever op til Laws etnologiske krav om feltstudier.

indhegningen, hvori besætningsdyrene mister deres flugtmuligheder, der giver det omtalte "blodrus" (Link 1). I den forstand kan fænomenet analytisk set sammenlignes med Latours pistoleksempel, hvor et øget antal af aktanter giver et nyt blik på et fænomen. I ANT-optik er ulven som risiko for landbruget og dens ry som dræbermaskine dermed et produkt ulvens naturlige instinkt i relation til menneskets teknologi og sociale organisering.

Refleksion over tilgange

Kombinationen af de idehistoriske og den teknologihistoriske tilgang har vist sig udbytte rigt i forhold til en case af denne karakter. Ulvens genkomst er en begivenhed, der udfordrer danskernes ideer om naturens rolle i samfundet, i det den på meget konkret vis interagerer med vores teknologier og systemer på måder, der er problematiske for mange mennesker. Jeg har struktureret casen sådan, at den begrebshistoriske afsnit kommer først, fordi debatten i høj grad er forgået på et symbolsk niveau, der har opfordret til en begrebslig afklaring. Tilgangen har vist, hvordan debatten i høj grad har været styret af en begrebshistorisk arv, der opererer med klare kategoriske skel. Denne indsigt har givet et godt afsæt for at arbejde med ANT, hvor vigtigheden af at arbejde med hybride former og konkrete netværk er blevet tydelig.

Litteratur

Koselleck, Reinhardt. "Begrebshistorie og Socialhistorie" (Uploades til Blackboard)

Law, John. "Notes on fish, ponds and theory", i Norsk Antropologisk Tidsskrift vol. 23, nr. 3-4, s. 225 -236, 2012

Litteratur til kompendiet:

Cooper, J.C. Politikens Symbolleksikon. Politikens Forlag, 2008. (Opslaget "ulve")

Law, John. "Notes on fish, ponds and theory", i Norsk Antropologisk Tidsskrift vol. 23, nr. 3-4, s. 229-30, 2012

LINKS

Link1: <https://www.naturhistoriskmuseum.dk/Files//Filer/Viden/Ulv%20i%20Danmark/Fakta%20om%20ulv%20i%20Danmark.pdf> (hentet 06-05-18)

Link 2 Johannes Evangeliet kap. 10 v. 1

(<http://www.bibelselskabet.dk/BrugBibelen/BibelenOnline.aspx?book=joh&id=3&chapter=10b>)

Link 3: <https://jyllands-posten.dk/debat/breve/ECE10476832/dererikkeoede-omraader-nok-til-atulven-kan-leve-uden-at-komme-i-konflikt-med-mennesker-og-husdyr/> (hentet 06-05-18)

Link 4 <https://landbrugsavisen.dk/video-fra-ulveland-landm%C3%A6nd-overvejer-stoppe-dyrehold>

Link 5 <https://jyllands-posten.dk/debat/breve/ECE10569642/skroener-om-ulve/>

MALERIER

J. Th. Lundbye Efterårslandskab. Hankehøj ved Vallekilde. 1847. Olie på lærred.

<http://www.hirschsprung.dk/Image.aspx?id=13&col=5> (hentet 06-05-18)

P.C. Skovgaard. Bøgeskov i maj. 1857. Olie på lærred.

<http://foto.smk.dk/index.php?p=KMS4580.jpg> (hentet 06-05-18)

De lange linjer: Tusind års barndom

Følgende er et udkast til en case om epokal historiografi, der tager udgangspunkt i barndommens historie i en europæisk kontekst. Emnet er inspireret af Phillipe Airès' *Centuries of Childhood – A Social History of Childhood* (1962), som er en undersøgelse af barnets og familiens historie fra Middelalderen til det 20. århundrede.

Emnet er udvalgt med det formål at give en introduktion til den epokale historiografi og dens arbejdsformer igennem et emne, som eleverne kan relatere til. Casen er opbygget som en begrebshistorisk undersøgelse af barndommens historiske transformationer hen mod noget eleverne kender fra deres egen virkelighed.

Da barndommen som alle andre livsfaser udmåles i biologisk alder har vi en tendens til at naturalisere vores følelser og ideer om den. En del af mit projekt er derfor, at give eleverne et billede barndommen som et foranderligt fænomen, der er et produkt af en lang historie, hvor både idealer og materielle forhold har formet børns liv i forskellige perioder. Derudover er det min ambition at give eleverne en forståelse af det metodiske arbejde med historiens lange linjer. Jeg anlægger et diakront perspektiv og betragter faktorer såsom *forholdet til biologisk alder, arbejde, børnedødelighed, relationen mellem barn og forældre og uddannelse*, der alle analyseres over store tidsstræk. Disse faktorer bliver strukturerende for undervisningsforløbet og danner udgangspunkt for flere af porteføljens kapitler.

Da jeg tager udgangspunkt i Ariès' bog, som er over gymnasieniveau, forestiller jeg mig, at eleverne kunne læse et review af bogen for at få et basalt kendskab til bogens argumenter.

Argumentet i *Centuries of Childhood*

Følgende afsnit er tænkt som udkast til et supplerende læreroplæg om de centrale pointer i *CoC*:

I *CoC* Ariès fremsætter en kontroversiel påstand: historisk set bliver barndommen som begreb først "opdaget" i løbet af det 16. århundrede, hvor den antager en form, der er genkendelig for moderne mennesker. Ariès' bog er polemisk rettet mod sin samtid, hvor det var en udbredt opfattelse, at det 20. århundredes kernefamilie var en arketypisk form, en slags biologisk faktum, som havde dårlige vilkår i det moderne samfund. Ariès argumenterer stik mod denne opfattelse idet han påstår, at den vestlige familie faktisk er et socialt konstrueret produkt af moderniteten, som på sin side har skabt grobund for alle centrale elementer i den moderne kernefamilie – herunder også familiens fundamentale figur, barnet (Ariès 9ff.).

Ariès' "opdagelse" bygger på en anden kontroversiel påstand: at man i vid udstrækning ikke havde noget begreb om barndommen, som vi opfatter den, inden det 16. århundrede. Med udgangspunkt i et kildemateriale, der primært består af malerier undersøger han barndommens forskellige historiske udtryk. Undersøgelsen begynder i Middelalderen, hvor man ikke kendte til barndommen og derfor afbildede børn som små voksne (Ariès 33).

Undervisningsforløbet tager udgangspunkt i denne påstand om barndommens fravær i den europæiske Middelalder.

Børn af det 21. århundrede

Men inden vi dykker ned i barndommens historie skal eleverne arbejde med deres forforståelse. Det gøres ved en skriftlig refleksionsøvelse ud fra tre spørgsmål, der har til formål at aktivere klassens eksisterende begreb barndommen i både et nutidigt og et historisk perspektiv.

Øvelse 1:

Hvad er et barn?

Hvad vil det sige at være barn/ung i dag?

Hvad tror du det ville sige at være barn/ung for 500 år siden?

Efterfølgende diskuterer vi i plenum på hvilke områder eleverne har privilegier, som man ikke havde før i tiden.

I relation til øvelsen ser jeg følgende overvejelser som vigtige for elevernes forståelse af barndommens udvikling frem mod i dag:

I vores samfund tillægges barndommen stor betydning. Det enkelte barn ses som et unikt individ, der har *ret til kærlighed og en lykkelig opvækst*. Derfor har barnet også ret til *beskyttelse mod voksenlivets bekymringer og forpligtigelser*. I vores kultur er *barndommen adskilt fra voksenlivet* og som selvstændig livsfase er barndommen defineret af en lang række samfundsmæssige faktorer.

Men børn og unge har også særlige pligter i vores samfund, som de ikke altid har haft. F.eks. er de som kommende samfundsborgere forpligtigede til at gå i skole. I en vis grad er børn også samfundsmæssigt forpligtigede til at udvikle sig og trives. Vores begreb om barndommen som en adskilt livsfase med særlige karakteristika og forpligtigelser er helt definerende for vores måde at behandle børn på.

Tusind års barndom

Jeg har udvalgt en serie billeder, som illustrerer barndommens udvikling i Ariès' optik (bilag 1). Min ide er, at eleverne først skal prøve kræfter med at sætte disse billeder i kronologisk rækkefølge og argumentere for deres valg på baggrund af det de har hørt og læst om Ariès' teori.

Øvelse 2

Sæt billederne i kronologisk rækkefølge.

Argumenter for jeres valg.

Når kronologien er på plads bliver billedserien udgangspunktet for at arbejde med barndommens historie ud fra tre overordnede faktorer: *kronologisk alder*, *børnedødelighed* og *uddannelse*.⁵

Kronologisk alder

I dag er det en selvfølge, at alle – både børn og voksne – kender deres alder, men sådan har det ikke altid været. At alle personer i dag kender deres alder ned til den eksakte fødselsdato er et produkt af den moderne stats behov for at holde regnskab med sine borgere. I den moderne stat er alle systemer struktureret efter personers alder: sundhedssektoren, skolesystemet, retssystemet osv. Men før 1700-tallet var folks ide om alder - og i forlængelse heraf af *barndommen* – meget anderledes end den er i dag. Det var ret normalt for personer ikke at kende deres præcise alder, simpelthen fordi det ikke havde noget praktisk formål for dem. Og da det gennemsnitlige barn ikke gik i skole, men var en arbejdskraft i familien på lige fod med voksne, fandtes der ikke et klart skel mellem barnets og den voksnes verden, som vi kender det i dag.

I Middelalderen gik man derfor op i alder på en anden måde. Barndommen var ikke en livsfase i egen ret, og man var mest optaget af, hvornår børn kunne arbejde på lige fod med voksne. Derfor blev man i Middelalderen typisk betragtet som *spædbarn* helt ind til man var 7 år, herefter fulgte en lang periode til det 45. år, hvor man var *ung* og arbejdsdygtig og herefter betragtedes man som begyndende *gammel* (Ariès 21f). Ifølge Ariès er der således to grunde til, at Middelalderens kunstnere afbildede børn som små voksne (se billed 1, tildels billed 2). Dels fordi man havde et meget løst forhold til kronologisk alder og dels fordi man rent praktisk betragtede børn som små voksne, der havde samme vilkår og pligter som den voksne.

⁵ Der er talrige andre faktorer, som er vigtige for forståelsen af barndommens historiske transformationer herunder *religion*, *seksualitet*, *mode*, *legetøj* etc. Disse perspektiver er fravalgt pga. pladsmangel, men ville med fordel kunne inddrages i et reelt undervisningsforløb.

Øvelse 3

På tavlen laver vi et skema med følgende inddelinger: *barndom*, *teenagerår*, *voksenliv* og *alderdom*. Nu skal I diskutere de forskellige livsfaser og deres karakteristika, som de tager sig ud i nutiden: Hvornår er man hvad? Hvad kendetegner de forskellige livsfaser? Herefter skal I læse de to Middelalderdigte (bilag 2). Sammenlign Middelalderens ide om barndommen og dens relation til livets andre faser med den ide vi har om barndom og voksenliv i dag.

Børnedødelighed

I præmoderne Europa er børnedødeligheden meget høj, over 50 %, og helt ind til begyndelsen af 1800-tallet døde op mod 40 % af alle levne fødte børn inden deres 5 års fødselsdag. I dagens Danmark dør til sammenligning hvert barn 3 ud af 1000.

Øvelse 4

Sammenlign de 2 grafer for hhv. børnedødelighed og fertilitetsrater i Europa fra 1800 til i dag (bilag 3). Hvordan forholder de sig til hinanden?

Forestil jer to barndomsscenarier: 1) jeres forældre har mange børn – måske over ti – hvoraf over en tredjedel af dem kommer til at dø. 2) jeres forældre har kun to – tre børn og sandsynligheden for, at nogen af børnene dør er meget lav. I kender scenarie nummer 2, for det er i selv vokset op i. Men hvordan tror det har været, rent følelsesmæssigt, at vokse op i scenarie nummer 1?

Ifølge Ariès er udviklingen i børnedødeligheden en betydelig faktor når vi skal forstå begrebet barndoms transformation. Pga. af den høje risiko for at miste børn var forældre generelt ikke så følelsesmæssigt knyttet til det enkelte barn: "I have lost two or three children in their infancy, not without regret, but without great sorrow," skriver f.eks. den franske forfatter Montaigne i 1580 (Ariès 40).

Men med støt faldende børnedødelighed opstår en gradvis interesse for det enkelte barn. Den lavere risiko for at miste børn gør det lettere for forældre at investere følelser i det individuelle barn. I billedkunsten komme dette til udtryk i et stigende antal familieportrætter med børn på (b4). Desuden begynder man også at male portrætter af afdøde børn (b6), hvilket er et udtryk for, at det enkelte barn blev betragtet som et individ, der var værdigt til at blive mindet og sørget over. Denne udvikling i barndommens begreb finder

sted allerede fra 1600-tallet, men som vi ser i graferne begynder børnedødeligheden at styrtdykke fra ca. 1800, hvor moderniteten begynder at skabe bedre vilkår for basal overlevelse. I denne periode opstår også en familietype, der både emotionelt og størrelsesmæssigt minder om noget vi kender fra i dag (b8). Med faldende børnedødelighed, en voksende middelklasse og mindre, mere intime familieenheder opstår muligheden for at dyrke børn som børn i moderne forstand, dvs. som unikke og fra voksenlivet adskilte individer, der symboliser kærlighed og familiær lykke.

Uddannelse

Udvikling i uddannelsessystemet får stor betydning for transformationen i det vestlige syn på barnet. I dag tager vi det for givet, at alle børn begynder i skole omkring 6 års alderen sammen med andre jævnaldrende børn, men denne tilgang til uddannelse er relativt ny i et historisk perspektiv.

Det vestlige skolesystem kan spores tilbage til Middelalderens katedralskoler, hvor både drenge og mænd studerede sammen for at blive præster. Pga. af større optag begynder man at opdele de studerende i aldersbaserede klasser, som ifølge Ariès markerer en praksis, der adskiller børn fra voksne, sådan som vi kender det fra nutidens uddannelsessystem.

Oplysningstiden markerer en anden vigtig periode i barndommens historie, hvor ideen om fremskridt i form af dannelse og uddannelse af den brede befolkning begynder at spire. I denne periode formes den positive ide om det nysgerrige og legende barn, som et symbol på individets potentiale (b7) Fra og med oplysningstiden betragtes oprettelse af skoler som en central opgave, til gavn for både det enkelte individ og for samfundet, og i Danmark får vi med Anordning for Almue-Skolevæsenet af 1814 en lov om skolepligt for børn, der markerer starten på den danske folkeskole

Øvelse 5

Læs kilden *Anordning for Almue-Skolevæsenet paa Landet i Danmark, 29. juli 1814* (bilag 4).

(I den forbindelse skal eleverne forholde sig til konstruktionen af barnet igennem oprettelsen af et skolesystem, der har behov for at se børn i forhold til normer for læring og god opførsel – et syn, som ikke var særlig udbredt i en præmoderne æra uden skolesystem, hvor børnene generelt indgik i mindre disciplinære fællesskaber. Eleverne kunne diskutere, hvordan skolesystemet udover at være en positiv ting, også bliver en historisk faktor, der systematisk underlægger børn et krav om moralsk og læringsmæssig udvikling.)

Bemærkninger

Som nævnt kunne forløbet have rummet mange flere faktorer, hvoraf religionens rolle nok virker mest fraværende i porteføljens bestræbelse på at løfte barndommens begreb fra middelalderen over i det moderne – dette er en opgave jeg vil se frem til at arbejde med i undervisningen!

Litteratur

Teori:

Ariès, Phillipe: *Centuries of Childhood – A Social History of Childhood* (1962) Alfred A. Knopf

Cunnigham, Hugh: *The Invention of Childhood* (2006) BBC Books

Koselleck, Reinhardt: *"Begrebshistorie og Socialhistorie"* (Uploades til Blackboard)

Bilag 1

- 1) The Gospels of Otto (<http://imaginemdei.blogspot.com/2016/05/and-people-were-bringing-children-to-him.html>) Hentet 16.06.18.
- 2) Gueseppe Giotto: *Tronende Madonna med barnet* (<https://www.revolvy.com/main/index.php?s=Ognissanti+Madonna>) Hentet 16.06.18.
- 3) Raphael: *Engle fra den Sixtinske Kapel* ([https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Sanzio,_Raffaello_-_Putti_\(Madonna_Sistina\)_-1512-1513.jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Sanzio,_Raffaello_-_Putti_(Madonna_Sistina)_-1512-1513.jpg)) Hentet 16.06.18
- 4) Hans Holbein den Yngre: *Darmstadt Madonna* (https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Darmstadt_Madonna,_by_Hans_Holbein_the_Younger.jpg) Hentet 16.06.18
- 5) Pieter Bruegel den Ældre: *Børnelege* ([https://da.wikipedia.org/wiki/B%C3%B8rnelege_\(Bruegel\)](https://da.wikipedia.org/wiki/B%C3%B8rnelege_(Bruegel))) Hentet 18.06.18
- 6) Willem Doyster den Ældre: *Familieportræt* (<http://vangoyourself.com/paintings/family-portrait-with-black-man/>) Hentet 18.06.18
- 7) Jean Babtiste Simeone Chardin: *Dreng med snurretop* (<https://www.wikiart.org/en/jean-baptiste-simeon-chardin/boy-with-a-top>) Hentet 18.06.18
- 8) Wilhelm Bendz: *Det Waagepetersenske Familieportræt* (https://da.wikipedia.org/wiki/Christian_Waagepetersen) Hentet 18.06.18
- 9) Fernand Pelez: *A Matyr – The Violet Vendor* (1885) (<https://www.pinterest.dk/pin/463659724130351033/>) Hentet 18.06.18

Bilag 2

Grant Kalendrier et compost des bergiers, 1500 edition, quoted by J. Morawski, Les douze moisjigurez, Archivum romanicum 1926, pp. 351-63.

Bilag 3

Ourworldindata.org (Child mortality og Birth Rate) Hentet 18.06.18

Bilag 4

<http://danmarkshistorien.dk/leksikon-og-kilder/vis/materiale/anordning-for-almue-skolevaesenet-paa-landet-i-danmark-af-29-juli-1814/> Hentet 18.06.18